

פ ר ו ט ו ק ו ל מ"ח 12/ד

מיש בה של ועזת החינוך והתרבות, שהתקיימה ביום ד',
כ' בכסלו, חשט"ו - 15.12.54,
בשעה 08.45.

ג כ ח ו:

- חברי הוועדה: ש. פרמיץ - היו"ר
- מ. ארם
- ה. ברמן
- ש. גריידי
- א. כלפון
- ש. כפריח
- ב. כצנלחון
- ד. נצר
- י. סמילנסקי
- ר. צברי
- י.ש. רוזנברג

מוזמנים: מר שריד - מ"מ מנהל כללי של משרד החינוך
ד"ר כצנלנבוגן - סגן מנהל כללי של משרד החינוך
ד"ר זיו - מנהל המדור לחינוך תיכון, מ. החינוך
גב' סטנר - היועצת המשפטית של משרד החינוך

נ ע ד ר ו:

- מ. אונא
- ז. בן-יעקב
- ק. כהנא
- א. רזיאל-נאור

סדר-היום:
א. תשובות על שאלות בקשר לסקירה על החינוך
התיכון;
ב. דיון על הסקירה.

=====

היו"ר ש. פרמיץ: אני פותחת את הישיבה.

ד ר ז י ו:

שאלו כאן מה מספר בתי-ספר תיכוניים ציבוריים.
אח הכוונה הייתה לבתי-ספר שאין משלמים בהם
שכר-לימוד, הרי בתי-ספר כאלה כמעט ואין בארץ. בית-ספר כזה היה בנתניה,
אבל גם שם משלמים כיום שכר-לימוד. בבתי-הספר העירוניים בתל-אביב משלמים
165 לירות שכר-לימוד לשנה.
אח הכוונה הייתה לבתי-ספר אשר אינם נושאים
רווחים, והכנסתם מוצאת על שכר העובדים, הרי יש בתי-ספר רבים מסוג זה.
לצערנו, בגלל חוסר כוח-אדם, אין לנו ביקורת כספית מספקת על בתי-ספר,
אבל ידוע לי שישנם בתי-ספר אחדים אשר לבעליהם יש רווחים נוסף לשכר-
העבודה. בתי-ספר מסוג זה הם בבעלות יהודים או קבוצות יהודים; מהם בתי-
ספר טובים שמבחינה סדאגוגית אין לנו כל תביעות לגביהם. אנחנו עוסקים
עכשיו בעיית בתי-ספר המכניסים לבעליהם רווחים נוספים על שכר-עבודה,
ומחפשים פתרון.

מתן תמיכה לבתי-ספר תיכוניים.

עד עכשיו ניתנה תמיכה לכל בתי-ספר תיכוניים - בשנת חש"ד 190 לירות לכיתה
ובשנת חשט"ו יתכן וחועלה עד 200 לירות לכיתה. עתה נתקבלה החלטה האומרת
שלהבא תינתן התמיכה של משרד החינוך רק לבתי-ספר ציבוריים, היינו לאותם
בתי-ספר שלבעליהם אין כל רווחים נוספים על שכר-עבודה. ואם ישנם בתי-ספר
הנושאים רווחים לפני הבעלים לרווחים, הרי כשיש אינן תומכים בהרבה מפעלים
סרטיים, אף כשהם ראויים לעידוד, כך לא יתמכו גם בבתי-ספר מסוג זה.
אלא שכאן ישנו קושי במיון בתי-הספר. ישנה ועדה המטמלת בשאלת המיון,
ואני מתאר לי שלא בכל השאלות נדע להכריע. למשל בעיית הקואורטיבים.

ד"ר זיו:

ישנם קואופרטיבים מלאים, היינו המורים נושאים בעול המוסד וברוחק מוציאים את משכורתם. לעומתם ישנה קואופרטיבית שרק חלק ממורי המוסד חבריה בו, ויתרם הם מורים שכירים.
אני מקווה שנמצא הסדר לבעיה זו, אלא משום כך אינני יכול לומר עכשיו מהו מספר בתי-הספר הציבוריים. בכל אופן מספרם אינו קטן.

נשאלתי אם יש לנו ידיעות על הקלוקולציה של שכר-הלימוד. לפני שנתיים היחה ועדה שבדקה את הדבר, אבל אולי במידה מספקת, ואינני בטוח אם יש לנו ביקורת מלאה על הקלוקולציה של שכר-הלימוד. אין לי בתחון מלא שלא יתכן להוריד במקצת את שכר-הלימוד הנוכחי, אבל זה תלוי כמובן בהוצאות המוסד. אין זה מוטל בספק שאם נרצה לא רק לשלם את משכורות המורים, כי אם גם לבנות את המוסד ולהקים בו מעבדות ומספריות שכר-הלימוד הקיים לא יספיק לשם כך. ברור שלאורך-ימים לא נוכל להסתפק במצב הקיים בשטח הציוד ומכשירי-הלימוד ונצטרך לגייס אמצעים אם ברצוננו לשמור על החינוך התיכון. אך אין לי בתחון שאי-אפשר להוריד את שכר-הלימוד מבחינת הוצאות אחרות. באופן כללי כ-90% מתקציב כל בית-ספר מוצאים לתשלום משכורת המורים ועובדיהם אחרים. אך אינני בטוח אם בכל מקום מספר העובדים הוא בהתאם לצרכים, ויתכן שאפשר היה לצמצם את המנגנון במקום זה או אחר.

לצערי הרב ישנן טענות רבות בקשר לשכר המוריה. משכורת המורים משתלמת לפי דרגת הסתדרות המוריה, אבל מורים רבים טוענים - ואני חושב כי בצדק - שאין אפשרות להתקיים ממשרה בת 24 שעורים. משכורת מורה בבית ספר תיכון, עם תוספות שונות, היא למעלה מ-200 לירות ברוטו. המשכורת משתנה לפי הותק בעבודה.

בתי-ספר אזוריים. לפי החוק הקי"ר עוד מימי המנדט כמעט ואין לנו שליטה חוקית על בתי-הספר התיכוניים. אמנם קיים הסדר בינינו לבין בתי-הספר התיכוניים עוד מימי הוועד הלאומי, וברוך כלל בתי-הספר מקבליה ללא כל היסוס את מרותנו, אבל הם אינם חייבים בזה לעת עתה אין הוראות ברורות בקשר לכך מי רשאי להורות בבית-ספר תיכון, וכל בית-ספר יכול להעסיק מורים שאינם ממלאים את הדרישות, מורים ללא השכלה אקדמאית. אנחנו יבולים להוציא מסקנות אחרות, אבל איננו יכולים לאסור על בית-ספר העסקת מורים כאלה.
כיום כל אדם יכול לייסד בית-ספר תיכון בכל מקום שירצה. אם נרצה לאסור הקמת מוסד יהיה בזה קושי רב, כי הדרישות החוקיות להקמת בית-ספר תיכון הן מינימליות ומסתפקים רק בזה שהסידורים האיגיוניים במוסד יהיו משביעי-רצון. היחה תקופה שתוק זה היה טוב ומחאים מפני שהוא נתן מקום ליזומה ציבורית, והחינוך התיכון בארץ הוקם בעיקר על ידי יזומה ציבורית. אינני בטוח אם הממשלה היחה יכולה להקים ולקיים את החינוך התיכון. אולם לא תמיד מוקמים בתי-ספר תיכוניים במקום בו הם דרושים ביותר. לעתים מוקמים שני מוסדות תיכוניים בשני ישובים קטנים וסמוכים אחד לשני, בשניהם אין מורים טובים וגם מספר התלמידים הוא קטן. לפי המצב החוקי הנוכחי אין לנו אפשרות לתכנן את החינוך התיכון מבחינה ארצית. נוכל לעשות זאת רק כאשר יהיה בידינו מכשיר המאפשר זאת, ומכשיר זה הוא החוק המוצע בקשר לחינוך התיכון.

בתי-ספר תיכוניים של ערב. כיום ישנם 16 בתי-ספר כאלה, מהם אחדים טובים שרמת הלימודים בהם עומדת על רמה גבוהה ואנו צריכים לדון על כך אם לא רצוי להשוותם בכל לבתי-ספר תיכוניים על בוקר. אמנם קיימים מכשולים מבניים, כי בית ספר ערב מוכרחים לצמצם את מספר השעורים ל-21 - 23 שעות לשבוע ובהם מנמיכים גם את רמת הלימודים. אבל אם ניקח בחשבון את השירות הציבורי הנפלא של בתי-ספר אלה, הרינו חייבים לתמוך בהם, ותמיכתנו באמת הולכת וגדלה.

ד"ר זיו: בחי"ספר תיכונייט פרטיים. לפי החוק הנוכחי יכולים להחקים בחי"ספר תיכונייט ללא כל פיקוח מצדנו. ישנה מוסדות שאינם דורשים פיקוח ולנו מצדנו לא כדאי למקח עליהם, כי פיקוח פירושו אחריות. לי ידוע כרגע רק על בית-ספר אחד בתל-אביב שאינו נמצא במסגרת הפיקוח של משרד החינוך; יחכן כי מספר מוסדות בחיפה יוצאו בקרוב מרשת הפיקוח. אך לדעתי צריכים אנו להגיע למצב שאף בית-ספר תיכוני לא יוכל להחקיק בלי פיקוח מצדנו. בדרך כלל, לאחר שנוסד בית-ספר, הוא פונה אלינו ואנחנו בודקים את החינוך, את רמת הלימודים ולפי זה מחליטים אם להכלילו ברשת הפיקוח. בדרך כלל אנו סבילים, כי ברצוננו להקיף על-ידי הפיקוח את כל בחי"ספר. אך קורה כי המוסד אינו מבקש פיקוח, הוגיל וזה מחייב אותו למלא את הדרישות שלנו.

בתביעותינו כלפי בחי"ספר התיכונייט אנו

מתחשבים במקום המצא של המוסדות, והננו מעלימים עין על כל מיני חסרונות הקיימים בבחי"ספר תיכונייט בבאר-שבע או בצפת, שלא היינו מתירים אותם בבית-ספר הנמצא בתל-אביב או בחיפה. בערים הגדולות ישנם בחי"ספר תיכונייט רבים, ואם בית-ספר מסוייט אינו עומד על הרמה הדרושה אין לו זכות-קיום, בעוד שמגירת בחי"ספר כזה ביטו בעוליים, בו ישנו רק מוסד תיכוני אחד, היתה מסכנה את לימודיהם של בני הנוער במקום. לאחר שבית-ספר נתקבל לרשת הפיקוח, הוא נמצא בנסיון שנים מספר, הוא מכין תלמידיו לבחינות-בגרות ולאחר שלפחות שני מחזורים עמדו בבחינות והשיגו הישגים מסויימים, המוסד מקבל הכרה, ואנו מתחשבים בציון מוריו בקביעת הציונים הסופיים בבחינות-הבגרות.

הפיקוח על בחי"ספר התיכונייט.

הפיקוח על בחי"ספר התיכונייט, על כיתות המסך, על בחי"ספר ערב ועל הוראת המקצועות ההומניטריים בבחי"ספר הקלאיים ומקצועיים נמצא בידי 6 מפקחים, ואני בתוכה. זהו ללא ספק מספר מפקחים בלתי-מספיק. הוא בלתי-מספיק משום שמתפקידו של המפקח לא רק לראות את הנעשה, אלא גם לכוון ולהדריך. את מספר המפקחים לא יוגדל ספק אם נוכל לפקח על החינוך התיכוני במידה מספקת. הפיקוח בנוי בצורה כזאת שכל מפקח חולש על מספר מוסדות המסודרים בכל ארץ. גם מקומות מגוריהם של המפקחים אינם לפי המתוות ודבר זה מקשה מאד על חלוקת העבודה. בין 6 המפקחים ישנו מפקח דתי, שמתפקידו למקח על כל בחי"ספר התיכונייט הדתיים בארץ.

נשאלה כאן שאלה מי מכסה את ההפרש בין הסטיפנדיה לבין שכר-הלימוד המוזל שבחי"ספר תיכונייט מסויימים קבעו לבעלי-הסטיפנדיה ברור שהמוסד מכסה את ההפרש, ולא בדקנו מנין, מחוץ הנחה שהכסף בא מסכר-הלימוד. יתכן שהמוסד מעלה את שכר-הלימוד לתלמידים אחרים, בהתאם ליכולת ההורים לשלם.

מדוע מספר מקבלי הסטיפנדיה קטן כל-כך בהשוואה למספר הלומדים בבחי"ספר התיכונייט? האם לא היו תלמידים נוספים שביקשו סטיפנדיה? ברור שלא כל התלמידים הם בני עשירים. אבל ישנם הורים רבים-השולחים את ילדיהם לבית-ספר תיכוני, אף כי אינם מוכשרים ללמוד שם. גם בעניין זה קיימת פלוגתה. יש טוענים שזה ראוי, וכי אין רע בדבר אם בבחי"ספר התיכונייט לומדים תלמידים אשר מבחינת כשרונותיהם רצוי היה כי ילמדו בבחי"ספר מקצועיים או קלאיים. אבל זוהי מסורת של עם ישראל להבטיח חורה לבנים, ויחכן שיש בזה גם סנוביות. בכל אופן יש חושבים שההכרעה האחרונה בעניין זה צריכה להיות בידי ההורים והתלמידים. אנחנו מסכימים לזה בתנאי שההכרעה היא גם על-חשבון ההורים, ואם ההורים מסכימים לשלם את שכר-הלימוד אין לנו כל השפעה עליהם. יתכן שמבחינת האספקט של המסק הלאומי אין זה רצוי. בכל אופן ברור כי בחי"ספר תיכונייט רבים לא היו יכולים להחקים לולא תלמידים כאלה, כי מנין?

אין ליכוח כי לפני שנה, מחוץ להשתתפותה של

המוכנות, נתנו כ-2700 סטיפנדיה לעידיה שבין התלמידים. אבל לא רק אלה מוכשרים ללמוד בבית-ספר תיכוני. אילו היה לנו כסף היינו מגדילים את מספר מקבלי הסטיפנדיה, ולכן אין לחשוב שכל אלה אשר לא זכו בסטיפנדיה אינם ראויים לקבל חינוך תיכוני. לומדים גם תלמידים בינוניים שלא ביקשו סטיפנדיה. ואם תשלום שכר-הלימוד אינו מהווה עבורם כל קושי, ויש מקרים שההורים תומכים מניהם ומשלמים. אילו יכולנו להקל עליהם היה זה רצוי בהחלט.

או.

ד"ר זיו: נשאלתי שאלה קשה מאד: אם מספר התלמידים בבתי-הספר התיכוניים הוא מספיק. אני חושב שבעיה זו הובעת מחקר רציני של המשק הלאומי בכללו. בכל אותן בודר שמספר התלמידים בבתי-הספר התקלאיים והמקצועיים איננו מספיק. גם לגבי בתי-ספר תיכוניים נראה לי שמספר הלומדים בהם איננו מספיק. לפי הסטטיסטיקה - אינני יודע אם ועד כמה היא מדויקת - ישנה כיום במדינה קרוב ל-100,000 בני-נוער בגיל 14-18, ומחסר לומדים בבתי-הספר התיכוניים לטוגיהם כ-30,000 איש. זאת אומרת שלומדים כ-30% וזה אינו מספיק.

היו"ר ש. פרסיץ: אנחנו צריכים לדעת מה מספר הילדים הממשיכים ללמוד לאחר סיום בית-הספר היסודי.

ד"ר זיו: אין לנו מספרים בדוקים בקשר לזה, אבל אני משער שכ-50% מאלה אשר סיימו את בית-הספר היסודי ממשיכים ללמוד בכיתה ט'. אף יש גם לדעת את ממדי הנשירה לאחר כיתה ט'. אני סבור ש-50% של בני-הנוער אינם נקלטים בשום מסגרת חינוכית.

האם מספר בוגרי בתי-הספר התיכוניים הוא מספיק? - ממספרי הנבחנים בבחינות בגרות יש להניח שאלה לא יספיקו למלא את כל הצרכים של החברה שלנו. קשה להשוות ענין זה עם ארצות אחרות. בארצות הברית, למשל, כמעט כולו לומדים בבתי-הספר גבוהים; גם בשווייץ אחוז הלומדים בבתי-הספר גבוהים הוא גדול. באנגליה המצב איננו כך ולכן כדאי היה לטרוח השוואה בין המצב שם ואצלנו.

היו"ר ש. פרסיץ: כאשר אנו ניגשים לדון בתקציב החינוך, אנו עושים זאת מתוך שגרה, מבלי שנראה את המציאות ונחאים את צרכינו אליה. לדעתי חייבים אנו לעשות פעם את חשבון-הנפש. הנה לפני זמן לא רב היינו עדים לשביתת-הסודנטים בגלל העלאת שכר-הלימוד עד ל-200 לירות. ישנה חסידים אשר היו שמחים לראות את החינוך הגבוה במדינת ישראל כחינוך חינם, מתוך רצון לשמור על הרמה התרבותית. האם אנשים אלה נותנים לעצמם דין-וחשבון על מצבנו? - מסופקני. יש במדינה חוק חינוך חובה ולכאורה ניתן לילדים חינוך חובה. אך לאמיתו של דבר שמענו מעובדי משרד החינוך, כי אמנם השתפרו ממדי הביקורת, אך בכל זאת חלק גדול מילדים חייבי חינוך יסודי אינם מבקרים בבתי-הספר. פירוש הדבר שחוק חינוך חובה לא הוגשם ואינני רוצה להאשים מישהו בכך, אבל הסיבות לכך ידועות. ידוע שהביקור בבתי-הספר הוא למטה מכל ביקורת, וידוע כי גם רמת הלימודים נמוכה מאד. מה פלא, איטוא, שהיטגיהם של תלמידים אלה בבתי-הספר התיכוניים אינם משביעי-רצון? אין כל ספק שגם לשאלה הכספית יש השפעה גדולה על מצב זה, אבל כן ישנן גם השפעות אחרות. והייתי רוצה לדעת כמה מבוגרי בתי-הספר התיכוניים בוחרים להם דרך שלא כולם יכולים לקבלה כדרך-החיים הרצויה לדור העתיד שלנו. אני חושבת-עצמך תקציב חינוך של קרוב ל-30 מיליון לירות אפשר היה להקציב סכום כסף קטן כדי ללמוד בעיות אלו לעמקן. אם זו רק שאלה של כסף או של מורים, יש לדעת כיצד אפשר להתגבר עליה, ושם כרוכות בזה גם בעיות אחרות? בכל אופן אם לא נדע את המסיבות של המצב הנוכחי לא נוכל להתגבר עליו.

שמענו כאן על בתי-ספר תיכוניים ללא ציוד, ללא מורים מתאימים ושמענו גם על-כך שעל-אף מצב זה נדרשים ההורים לשלם כסף רב. שמענו גם שבתי-ספר תיכוניים לפעמים גם מכניסים רווח לבעליהם. אמנם רווח איננו אסור. אבל אם קיים פיקוח על מוסדות החינוך התיכון הזכאים לקבל חמיכה, האם ידוע למפקחים מהו הרווח ואיזה חלק ממנו מופרש להטבת המצב בבתי-הספר, ובאיזו מידה מוכנים ההורים לשזור בכך? כמה בבתי-ספר תיכוניים ראויים לשמש ישנם בארץ? מה חוסב משרד החינוך לעשות בענין זה? חוק החינוך התיכון אמנם יקל על הפיקוח, אבל הוא עצמו עוד לא ישנה את המציאות.

כאשר באים אצלנו לדבר על הרמה התרבותית מסתמנות שתי גישות. אחת היא האומרת שנשארו בארץ רק מתי מספר והדור בו אנו חיים הוא עני באוצרות התרבות ואם נעמיד בפניו דרישות שלא יוכל לעמוד בהן הוא ידרדר במדרון. על כן צריך להוריד את הרמה הכללית, ובהתאמתה ליכולת העט לראות את משימת הדור. ויש טוענים שאם נשארו בינינו מתי מספר, צריך לעשות לאען הקמת דור מורים חדש, ראוי לתפקידו. מהי עמדתו של משרד החינוך?

או.

היו"ר ש. פרסיץ:

בימינו לעברו התנהלה מלחמה קשה נגד חינוך הזרמים. העסדנו לעצמנו את החביעה לבטל את הזרמים, הואיל ודבר זה מלבד היותו שואה תרבותית ולאומית, המיט גם צרה תקציבית גדולה. והנה, כבר לאחר השנה הראשונה של חינוך ממלכתי ניתן לקצץ 3 מיליון לירות בהוצאות החינוך היסודי. אך בזה לא די. זוהי רק ההתחלה ועתה מצויים אנו להקפיד עליהם שלא נבנה את חינוכנו למראית-עין. מצוים אנו להעלות ולבטח את החינוך התיכון, כי אחרת אינני יודעת לאן נגיע.

י. ממילנסקי:

16,000 תלמידי בתי-ספר תיכוניים מתוך

100,000 בני-נוער בגיל בית-ספר תיכוני

מהווים מיעוט. מיעוט זה מחייב השומת-לב מיוחדת מצד המדינה, אם נצא מתוך הנחה שיש חשיבות למיעוט זה. ישנן דעות האומרות שבדור זה ישנם דברים הקודמים לחינוך התיכון, ושצריך להיות חינוך תיכוני-חקלאי. אך אם נאמר כי חינוך תיכון הוא חשוב ורצוי מכל הבחינות, גם לחברה וגם לצעיר הלומד, הרי חשוב נראה כי המיעוט מחייב, בתנאי שיהיה זה מיעוט המניח את התקוות שתולים בו.

עתה הנני בא לשאול עצמי מה מצבם של בתי

הספר התיכוניים ורמת הלימודים בהם מבחינה פדגוגית.

אם הבעיה העיקרית של בית-הספר היסודי - לאחר

שהיה לביית-ספר ממלכתי - היא בעיית המורים, הרי בבית-הספר התיכוני

בעיית המורים אינה עומדת במרכז וישנן בעיות אחרות הטורדות לה.

בבית-הספר בחוץ-לארץ, עד כמה שנוכחתי לדעת, השאלה העיקרית היא איך

להחליץ משרונות ידועה, להגיע לדברים שהתקופה מחייבת ולמצוא סינתזה

בין שניים אלה. בבית-ספר שלנו אין בעיה כזאת. הפימן האופייני לבית-הספר

התיכוניים בארץ היא המבוכה ביחס לכל מהותם ותפקידם; מבוכה ביחס לשאלה

מי צריך ללמוד בהם; מבוכה ביחס לשאלה מה צריך ללמוד בהם ומי צריך

ללמד בהם. כל הדברים האלה מביאים לכך שבית-הספר התיכון בארץ מוקף

סימני-שאלה לרוב. ואין כאן שאלה של מורה טוב או רע בלבד; אלא

הקונפטיטוציה של בית-הספר התיכון עומדת בסימן-שאלה; לא ברור לאן

בית-הספר זה נושא נפשו. הבעיה היא חוסר כל מאסן לממונים על בית-הספר,

למורים ואף לתלמידים.

ועוד דבר. כאשר בוגרי בתי-הספר התיכוניים

מגיעים לכל מקום אליו מגיעים, בין לאוניברסיטה ובין לצבא, מתלוננים

עליהם תלוננים כי חסרים להם דברים אשר נדרשים בדרך כלל מבוגר בית-הספר

תיכון. כמו-כן ישנה הגזמה מסוימת בענין זה, אבל בכל אופן יש ממש

בטענות אלו.

אצלנו הבעיה היא בכך שבית-הספר התיכון

אינו יודע-מה הוא רוצה ומה עליו לרצות, כי אילו ידע - היה תפקידו

ברור יותר.

הנה ראיתי בהולנד בתי-ספר תיכוניים קלאסיים

ובתי-ספר תיכוניים ריאליים. בראשונות תפס לימוד הספות השונות את המקום

העיקרי; בבית-הספר הריאלי תפסו המקצועות הריאליים. מקום יסודי להם.

אך אצלנו שוררת מבוכה גם ביחס לשאלה איזה מקצועות יש ללמד. למעשה

בית-הספר תיכון אצלנו הוא מקום ללימוד מקצועות שונים שאין שום זיקה

ביניהם. המורה הוא מורה מקצועי, שיש לו זווית-ראיה חדה של פני הדברים.

אין כל קשר אינטגראלי. בלימוד המקצועות, מפני שקשר זה אינו קיים

מלכתחילה. לפי תבנית הלימודים מלמדים את התלמידים שפע של מקצועות,

ולמעשה אותן 36 שעות בהן מבלה הצעיר בבית-הספר יכול היה להקדיש לכל

דבר אחר. למורה על-פי-רוב אין כל ענין בתלמיד הצעיר ורוחו. התלמיד

סגור. לומד בכוח שבחים שונים, הוא רק דוחס את כל חומר הלימודים

כדי להשיג ציון ידוע, וכל זה מפני שהוא אינו חי באקלים הנכון. משום

שבית-הספר אינו יודע בעצם לשם-מה הוא קיים ובעיות התקופה אינן משפיעות

עליו. ברצוני להביא דוגמה לכך. הצבא רצה לבדוק באיזו מידה בתי-הספר

התיכוניים ותלמידיהם מעוררים בתי-התקופה ובעיותיה וערך בין התלמידים

מטאל בדבר הסכסוך בין ישראל ולברית ביחס לכנרת. חלק מהתלמידים ענה

כי הואיל והכנרת חצויה לשניים, הרי שקייה סכסוך; חלק ענו כי כלל לא

ידוע להם על קיומה סכסוך היזה שהוא. על שתי השאלות האחרות שנכללו במטאל

כתבו בבירור כי אינם יודעים מה לינות, והיו אלו שאלות המעצבות את

חי הדור.

י. סמילנסקי:

כאשר ערכתי השוואה בין התלמידים שלנו לבין תלמידי ארצות אחרות, לא היה לי במה להתבייש ביתם ליכולת תלמידינו וצמאונם לדעת. אך יש לזכור כי לזכותם של התלמידים בחוץ-לארץ עומד דבר חשוב מאד - הם חיים באקלימי תרבות סביבם, ומה שאין רוכשים בבית-הספר מקנה הטביבה. הואיל ואצלנו האקלימי התרבותי הוא בשל מדרגה, מתפקידו של בית-הספר היכול להקנות לתלמיד הרבה יותר מאשר ניתן לתלמיד בחוץ-לארץ. בית-הספר אצלנו צריך ליצור אווירה תרבותית, הוא צריך לחייב לפתיחת אופקיו של התלמיד ולהעשרת רוחו.

בעיית השמות. המעבר משפה שמיית לשפה אירופית הוא קשה מאד, אבל לא רק זה מביא לקשיים גדולים בלימוד שפות זרות אצלנו. הגורם השני הוא כי דרגת הלימוד של שפה האנגלית בה מתחילים בבית-הספר התיכון היא הרבה יותר גבוהה מדרגת הלימוד בה חיימו בבית-הספר היסודי. לימוד השפה הוא רעה חולה, כי בית-הספר היסודי מקנה לתלמיד פחות מן המינימום של הכרה שטחית בשפה האנגלית. על כן, בכיתה ט' מתחילים ללמד את יסודות השפה. נוסף על-כך שבתלמידים מגיעים לבית-הספר התיכון עם מעטן ידיעות בלתי-מספיק, גם המלוכה בבית-הספר התיכון ביתם למהות חומר הלימודים גורמת לקשיים נוספים.

אותם אמורים אשר ידעו ללמד מקצועות הומניטטיים הולכים ופוחתים, ואילו המורים החדשים לא באו מאותו האקלים. עניין מקצועות היהדות הוא דבר שיש להקדיש לו תשומת-לב יוצאת מן הכלל. צריך להיות ברור כמה שעות היסטוריה לשבוע יש ללמוד ומה יש ללמוד. שמעתי לא פעם כי בבתי הספר שלנו למדו את כל תפוח הדנסנס במשך שני שעורים. לעומת זאת שמעתי מתלמידים בהולנד שבבית-הספר התיכון הם אינן מצליחים לגמור את כל החומר ומסיימים את לימוד ההיסטוריה במהפכה הצרפתית. על כן, מתוך מגרד-השחקים של ההיסטוריה חסרה להם הקומה עליה הם דורכים.

שתי השיטות - הן אצלנו והן בהולנד - אינן טובות, ואי-אפשר לומר שנושענו רק משום שגם בארצות אחרות לא פתרו את השאלות האלו.

לדעתי, בית-הספר התיכון ללא מעבדה וללא ספרייה איננו בית-הספר. בית-הספר התיכון בו מלמדים מיניקה בגיר על הלוח, ביח-ספר בו התלמידים לומדים חימיה מתוך ספרים אינו ראוי להקרא בשם זה. והרגשתי היא כי החינוך התיכון אצלנו הוא החוליה החלשה ביותר בין הגן והאוניברסיטה. אני אומר זאת לא כהאשמה, אלא כדרישה למציאת פתרון.

צריך להיות ברור כי לא יכול להיות אצלנו סתם בית-הספר התיכון. צריך להיות בית-הספר התיכוני-חקלאי, בית-הספר התיכוני-מקצועי ובית-הספר התיכוני-עיוני. ואין פירוש הדבר שכל מי שבחזקת לא-יצלח ללמד בבית-הספר חקלאי או מקצועי. גם אלה צריכים להיות בתי-הספר התיכוניים נכבדים, ואני חושב שבית-הספר התיכון החקלאי בפרדס-חנה הוא דוגמה נאה לכך.

בבתי-הספר התיכוניים צריכים להיות גם חוגים שונים, בהם יוכלו התלמידים ללמוד שונים ונושפים על אלה הנלמדים לקראת בחינות הבגרות.

מקצועות

צריכה לקום ועדה מיוחדת אשר תחקור את מגמת פניו של בית-הספר התיכון על כל דפוסי, את סוג הלומדים בבית-הספר השונים ואת מהות הלימודים וחלוקת הזמן בין המקצועות השונים. אמנם גם כיום נעשה דבר מה, אבל זה נעשה מתוך מבוכה ועירבוביה. אני אומר כל זה, ממני שגיל בית-הספר התיכון הוא הגיל הקובע, כי אחרי זה יוצאים התלמידים לחיים ולצבא. גדולה אחריותנו לגבי גיל זה מפני שהוא יקבע את פני הדור. אני רוצה כי נקבע את בעיית החינוך התיכון לא בחור האשמה כלפי משרד החינוך, אלא בנושא מרכזי לשיפור, ולאחר שנדע מה אנו רוצים נוכל גם לכוון את החקציב בהתאם לכך. ואינני חושב כי נופלים אנו מארצות רבות אחרות, אבל מצבנו כה נפלה ממקומות אחרים והואיל וההסכלה קובעת את פני-הדור כפי שיהיו בעוד שנים מספר, אין לנו מנוח אלא להשקיע את מלוא-המחשבה בעיות החינוך.

ובסיכום, בעוד שבית-הספר היסודי יצא כבר לדרך-המלך, בית-הספר התיכון עוד לא הגיע לפרשת-דרכים.

ד. צברי:

הנני מסכימה בהרבה לדברי חה"כ סטילנסקי, אך אני חושבת שכל זאת ישנה התחלה של סיפור בחינוך התיכון, ואחד הסימנים הוא קביעת הסגרות השונות, היינו מתן צורה וסגרת לתכנים הנלמדים בבתי-הספר התיכוניים. אין ספק שיש להטות בזה, לעצב כל מגמה ולהתאים אליה את תנאי בית-הספר. כן צריך להיות חינוך להבנת המציאות שלנו באמצעות חוגים לזרימה.

אין כל ספק כי אנו חייבים להכין אנשים אשר יוכלו ללמוד בבתי-הספר הגבוהים ולספק את צרכי המדינה באינטליגנציה מקצועית. באופן מיוחד יש צורך בחינוך התיכון בתור המסך וחוליה מסוימת למסימת הדור - למיזוג הגלויים. אמנם קיים במדינה חוק חינוך חובה, והוא דרוש לא רק כדי שהילדים יקבלו הסכלה מינימלית, אלא גם כדי שיכללו בסגרת אחת ואחידה. אבל אני חושבת שלסם זה החינוך היסודי איננו מספיק, ומנסיוני אני יודעת כי צעירים אשר לא סיימו בתי-ספר תיכוניים לא הסתלבו יפה בחיי הארץ.

החינוך התיכון דרוש לנו גם סבחינה אחרת. עם ישראל איבד טטובי בניו וכשרונותיו ואין כוחות אינטלקטואלים רבים בקרב העם. דבר זה בולט במיוחד במדינת ישראל, ועל כן מצווים אנו לגלות כל כשרון ולאפשר המסך לימודים לכל ילד הראוי לכך והרוצה בכך.

נכון, כי בית-הספר התיכון הוא החוליה החלטה ביותר בין הגן ובית-הספר הגבוה. אבל בעיה זו היתה נפתרת אילו המדינה היתה יכולה לקבל על עצמה את החינוך התיכון. לעת-עתה אין המדינה יכולה לעשות זאת. אמנם עומדים עכשיו לחוק חוק המסדיר בעיות שונות בקשר לבתי-הספר התיכוניים, אבל חוק זה לא יהיה מספיק, אם לא תהיה התעמקות-יתר ופיקוח יתר על החינוך התיכון. יש להגביר את הדרישות כלפי בתי-הספר התיכוניים, ואני חושבת שאין להסכים לעובדה הבלתי-טוודקת כי 90% מתקציב בתי-הספר מוצאים לתשלום מסכורות העובדים. חשוב מאוד, כי בתקציב הפיתוח ישורייין סכום כסף מסויים לפיתוח בתי-הספר התיכוניים.

אני טעריכה מאד את מפעל הסטיפנדיות, ואני חושבת שיש לפתח מפעל זה יותר ויותר, בהתאם לגידול האוכלוסייה והצרכים שלה. גם בקשר למפעל הסטיפנדיות יש משהו הטעון תיקון. ישנם תלמידים המקבלים סטיפנדיות ממסד החינוך ואינם יכולים לנצלן, כגון אין באפשרותם לשלם אפילו את שכר-הלימוד המינימלי, נוסף על הסטיפנדיה. יתכן כי בצורה זו הולכים לאיבוד כשרונות גדולים. אני חושבת כי אסור להניח לילד אשר עבר בהצלחה את הבחינות לסטיפנדיה שיפסיק את לימודיו בגלל מצב כלכלי קשה. לילדים אלה שאינם יכולים לשלם אפילו את המעט המגיע מחוץ לסטיפנדיה יש לחפש מצנטים שיתמכו בהם. הנטייה כיום היא להטיל את כל הכובד על שכס המדינה. אני חושבת שיש לשאת בעול גם את הציבור ולמצוא אנשים המוכנים לעזור לילדים עניים להמשיך את לימודיהם.

ועוד דבר. ישנם ילדים הלומדים כבר בבית-ספר תיכון, אך אינן יכולים להתקיים על התמיכה מהרית ומחפשים עבודה. בשורייין, למשל, ישנו חוק הקובע כי בעבודות מסויימות יש להעסיק תלמידי בתי-ספר תיכוניים. יתכן כי גם אצלנו יש לשרייין עבודות מסויימות עבור תלמידים, למשל עבודה בטליחיות בשעות שלאחר הלימודים.

אם אוטרים שמתפקידנו לפתח כשרונות צעירים, יש לחדור גם לבתי-הספר היסודיים ולדלות מהם את כל הילדים המוכשרים. יש לעקוב אחרי התפתחותם, ויתכן כי אפשר לעשות זאת באמצעות מפעל הסטיפנדיות.

גישתנו כלפי החינוך התיכון ביחס לאופי הלימודים אנחנו נמצאים באסיה מוקפים עולם בעל תרבות מזרחית. עולם זה טביט עלינו כעל נטע זר בתוכו, והחינוך הניתן אינו מספיק לסם התקרבות לתרבות המקיפה אותנו. לימוד השפה הערבית ותרבות האיסלם הוא חשוב ביותר, ואני חושבת כי השפה הערבית צריכה להיות מקצוע-חובה כבר מכיתה ה' של בית-הספר היסודי. יש אוטרים שאין לעשות זאת, כי בזה נחנך את ילדינו ללבנטיניות. כדי לפנוע זאת יש להדיר בילדים את התרבות היהודית. הנני מאמימה את האוניברסיטה בכך שלפני 10 שנים, עת שהיו נותנים סטיפנדיות לכל סטודנט

או.

ד. צברי:

שלטד מדעי טבע או כל מקצוע אחר, לא נתנו אף סטיפנדיה לאלה שרצו ללמוד מדעי יהדות. מי שרצה ללמוד בפקולטה למדעי היהדות צריך היה להאבק עם הקסיים החסריים, כי לא באו לעזרתו. על כן נשארו עכשיו ללא עתודה של מורים למקצועות היהדות. אני חושבת שיש לספל גם בענין זה, כדי לפחות לשפר את המצב בעתיד. אמנם העדר הסטיפנדיה אינו מהווה את הסיבה היחידה למיעוט תלמידים במדעי היהדות. מצב זה נובע גם מחילוקי-הדעות בין שני הגושים בארץ - בין הגוש הדתי והלא-דתי - כי חילוקי-דעות אלה מרחיקים רבים מלימוד מדעי היהדות. בית-הספר הוא המקום העטוי ליטב הידורים אלה.

אני חושבת כי יש להרבות בסטיפנדיה למטודנטים הרוצים ללמוד מדעי יהדות. אם נחזק לימוד מקצועות אלה גם בבית-הספר, לא יהיה כל מקום לחשוש מפני לבנטיניות ומפני לימוד הספה הערבית, שהוא הכרח הסציאות.

ד. נצר:

אינני תמימת-דעים בכל עם חה"כ סטילנסקי. ועדת הסירותים הציבוריים דנה אתמול בשאלת הרפואה בארץ, שמעה פרטים על הפקולטה לרפואה וגם נפגשה עם אנטי הצבא. מאנשים אלה שמעה הוועדה על ההצטיינות של הנוער שלנו, ובייחוד של בוגרי בתי-הספר התיכוניים בארץ. אני עצמי נפגשתי גם עם קצינת ח"ן ראשית ושמעתי מפיה הערכה רבה על מחזורי בוגרות בתי-הספר התיכוניים שהתגייסו לצבא. גם הפרופיסורים מהפקולטה לרפואה דיברו בשבחם של בני-הארץ הלוטדים שם ומצטיינים. על כן אינני יודעת על-יסוד מה ראה חה"כ סטילנסקי להשמיע דברי קטרוג כאלה על הנוער שלנו.

אני מסכימה כי בנאנו לדון על ההשכלה הננו נתונים תמיד במצב פסיכולוגי מסויים, הנובע מסציאות עמנו. הרגשתנו היא כי אנחנו, אלה הנמצאים בארץ, הננו הגחלת של עם ישראל ועל כן סומה עלינו לעשות את הכל ולספק את כל הצרכים. הרגשה זו טלונה אותנו בכל דיוננו ולכן אנו תמיד סרבים לתבוע מעצמנו ואיננו סרוצים מן הקיים. ישנם גם חילוקי-דעות תרבות עם - מה היא? עם חקלאי היודע להוציא לחמו מהאדמה - האם לא יצר בזה תרבות?

כלפי בתי-הספר התיכוניים יש לי טענה אדמיניסטרטיבית אינני רואה כל סיבה לדעה הרווחת כי השפעת המטטלה על מוסדות לונים מותנית בהסתתפותה הכספית. יש לנו מדינה ויש לנו מטטלה, אך עדיין לא הסתגלנו לזה שהמטטלה היא אמר צריכה להסדיר דברים, להורות ולארגן, גם אם אין היא מהווה גורם כספי. דין זה חל גם על החינוך התיכון. המטטלה חייבת לקבוע מה מותר ומה אסור בשטח זה ועל כן אינני סבינה מדוע חיים עדיין על-פי החוק הישן המלא פרצות. יש להסדיר את שאלת הרווחים בבתי-ספר פרטיים ולקבוע אם רווחים מוגזמים מהקביית השכלה הם מותרים. משרד החינוך חייב להסדיר במהרה את הצד החקיקתי בשטח החינוך התיכון. הנני תומכת בהצעתה של חה"כ צברי בדבר שיתוף פרטים ומוסדות ציבוריים בהרחבת ספעל הסטיפנדיה. קיים ריבוי שעורים פרטיים לתלמידי בתי-ספר תיכוניים. יש לבדוק תופעה זו. אולי - בניגוד לדברי חה"כ סטילנסקי - רמת הלימודים היא גבוהה מדי או שמא כשרונות התלמידים אינם ראויים?

הנני תומכת מאד בפיתוח ומתן תמיכה מכסיסלית לבתי-ספר תיכוניים של ערב, כילילדים רבים זוהי הדרך היחידה לרכישת השכלה תיכונית, ואין לטבוע זאת מהם.

נדמה לי, כי שמעתי כאן איזו נימה בדבר הכוונה להצר את האפשרות לבחינות בגרות אכסטרניות. אני חושבת שיהיה בזה מסום משגה חסור, כי יש לאפשר רכישת השכלה תיכונית ותעודת-בגרות גם לאותם האנשים אשר בגיל 18 לא יכלו לעשות זאת.

י. ש. דונברג:

בכל בעיה קיימת השאלה מה רצוי ומה קיים. לא בכל מקרה יכולים להגיע אל הרצוי, אבל כמעט בכל מקרה אסור להסתפק בקיים, ויש למצוא את דרך-הביניים, את הטכניסום האפשרי. אני חושב כי גם בשטח החינוך התיכון אנו עומדים בפני שאלה כזאת. חה"כ סטילנסקי דיבר כאן על הרצוי, ולו אף הייתי מסכים עמו כי זהו באמת הרצוי,

או.

י.ט. רוזנברג:

גם אז היצתי אוסר כי בגלל גורמים שונים אסור לנו אפילו לשאוף כרגע לרצוי זה. אין כיום כל אפשרות להגיע אל הרצוי, ועל כן חייבים להסתפק בקיים ולא לבטלו בגלל זה.

בשאלת השאלה מהו הרצוי ומהי טגמת החינוך התיכון, קיימות שתי גישות בענין זה. בכטה טארצות אירופה טגמת בתי-הספר התיכוניים היתה הקניית השכלה סופית, זאת אומרת שתלמיד אשר סיים בית-ספר כזה היה טוכן לצאת לחברה.

היו ארצות בהן טגמה זו לא נתקבלה וטם טגמת החינוך התיכון היתה סתן הכנה לקראת הלימודים בבית-ספר גבוה. אלה אשר לא הסמיכו ללמוד בבית-ספר גבוה, היתה להם השכלה כללית מסוימת, אך לא יסודית, כי לא התכוונו להקנות להם בבית-הספר התיכון ידיעה יסודית באיזה מקצוע שהוא. בהיותי עכשיו בארצות-הברית ראיתי, כי קיימת טם הנטייה לבטל את לימוד המקצועות הסדוייקים בבתי-הספר התיכוניים.

אנחנו איננו יכולים להרשות לעצמנו קיום בית-ספר תיכון טכין, אם כי אני חושב שהיה זה טוב לו יכולנו לעשות זאת, אלא טאז צריכים הלינו להיות בטוחים ט-50% טכוגרי בתי-ספר תיכוניים יטסיכו ללמוד באוניברסיטה, וגם היתר יטטאו באווירה טיוחדת טתעוזר להם בקליטת ערכי תרבות.

נמצא דובר כאן על האווירה בה נטטא התלמיד, אבל אני חושב כי בית-ספר בו/התלמיד לכל היותר 8 - 7 שעות ליום לא יתגבר על הטפעת הבית והרחוב. בייחוד כאשר הטפעה זו חזקה על בני 14 - 18, והיא למעשה קובעת את דרכם בחיים.

דיברו כאן על ספריות בבתי-הספר. אני טתפלא כי לא טטו את הדגש על ספריות בעיר או בכפר, כי הרי ספריות טאלו פתוחות לכל, גם לאותם הילדים טאינם נטטאים בטטגרת בית-הספר. אינני חושב כי רצוי לפצל את הבעיות העוטטדות בפנינו ולדבר על החינוך התיכון טאילו היתה זו הבעיה היחידה הטטואיגה אותנו וטם נפתור אותה הרי פתרנו את הכל. אם ניקה בחטבוטן את הטפעת הבית והרחוב על הילד, ברור כי בית-הספר התיכון אצלנו צריך להיות בית-ספר הטכין את תלמידיו לחיי חברה. יש לקחת בחטבוטן כי רוב בוגרי בתי-הספר התיכוניים לא יטסיכו ללמוד ועל כן טשאלת השאלה מה יש ללמד אותם. אני חושב טלא צריכה להיות טפטיאליוצייה בבתי-הספר התיכוניים, כי ילד אשר יתטחה בטקצוע אחד או שניים, לא ידע כל דבר אחר. החינוך צריך להיות כללי, אך אינני אוסך בזאת כי החינוך הכללי הניתן כיום הוא הטטאים. טקצועות כטו תנ"ך או היטטוריה טטאירים חותטם על הילד, אבל הטם תלמיד בית-ספר תיכון צריך ללמוד כל-כך הרבה טתטטיקה? אני חושב כי יש ללמוד טתטטיקה באופן כללי ולא להכנס לפרטים. לילדים הרוצים להתטחות בטקצוע מסויים יש לאפטר זאת, ולפעטים הנהלת בית-הספר בעצמה יכולה לקבוע כי בהטאט לכטרוטן צריך התלמיד הטטויים להתטחות בטקצוע זה או אחר, טבלי שהילד עצמו ידע כבר כי יש לו נטייה לזה.

ב. כצנלטון:

לא דק אנחנו טתלבטים בטטמת החינוך התיכון. גם טדינות ותיקות כטו טווייץ לא פתרו עדיין את השאלה. הבעיה של התטחות בטקצוע מסויים או דיבוי של טקצועות ולימוד טטטי יותר טעטיקה טחנכים רבים בארצות שונות. בבתי-ספר פרטיים בטווייץ צטטטו את טספר הטקצועות והוטטפו טקצועות חדשים, כטו הכטרה ללימוד, קריאה נכונה בחוטט וטיטוט בטפרים. בהיותי טורה הייתי טקדיטה זטן רב ללימוד הקריאה, וראיתי ברכה רבה בזה.

נכון, כי בית-ספר תיכון טכין הוא בבחינת טותרות עבורנו. זרם האינטליגנציה הטקצועית הנא ארצה הוא לא גדול ובעתיד נהיה טצוורים ליזון טאותה האינטליגנציה טנכין אותה בעצמנו, בבתי-הספר התיכוניים. אחד התפקידים העיקריים של טחנך-נוער הוא לעזור לנוער בבחירת טקצוע, כי רבים האנטים האוטטללים בחיים טפני טלא בחרו בטקצוע הטטאים להם. הטורה או הנהלת בית-הספר צריכה לליעץ לתלמיד הכיתה האחרונה באיזה טקצוע עליהם לבחור, כי טעטים הילדים בגיל זה היודעים למה הם נוטים. אני חושבת לאפטר לצטטט את טספר הטקצועות בבחינות הבגרות ולהטאים את הטקצועות להתענינותו של התלמיד. כן יש לאפטר התפתחות טיטת טחקר עצמי של התלמידים. טכון דוטו בטווייץ ביטל כטעט לחלוטין את בחינות הבגרות והנהיג בטקוטן ביצוע טחקרים בטקצועות שונים. באופן כזה נעלט טם כטעט לגטרי אותו טיפוט של תלמיד, הטטתיך לנוער "הזהב" והטתכוטן לבחינות ברגע האחרון. (הטטך הוויכוח ביום ג' הקרוב).
היטיבה נועלה בטעה 11.00.